

ОЛГА ПЕРОВИЋ

НЕКИ ПРОБЛЕМИ НАУЧНОГ ПРОУЧАВАЊА РАЗВОЈА ЛИКОВНИХ УМЈЕТНОСТИ У ЦРНОЈ ГОРИ

У оквиру концепције скупа о „Стању, улози и развоју науке у Црној Гори“ тешко је наћи мјесто проблемима проучавања развоја ликовних умјетности и одредити приступ таквој теми. Утолико више што је тема усмјерена на обраду појединцима који се баве овом активношћу, самоиницијативно и с пуно ентузијазма, а немају иза себе институцију која би се бавила овим питањима на адекватан начин и дала им фактографску подлогу за закључивање о досадашњем развоју и пројектовању будућег. Стога се о овој материји и не може направити релевантан реферат него ће бити изнесена запажања и сугестије што би евентуално подстакло дискусију и о овим питањима.

С обзиром на јасну специфичност, и срећну околност постојања Музичке академије, проблеми проучавања развоја музичке умјетности обрађени су у посебном кореферату.

Ваља истаћи и да ће одређена запажања и предлози везани за проучавање ликовних умјетности у историјском континуитету и у вези са развојем других дјелатности бити, вјероватно, изнесени и у рефератима који обрађују проблеме етнологије, археологије, музеологије и друге.

Историја умјетности, превасходно ликовне, нема у Црној Гори ни значај ни улогу који би јој с разлогом припадали с обзиром на обим и домете ликовних умјетности у историји и савремености Црне Горе. О томе најбоље говори податак да не постоји ни једна научна институција која би се бавила историјско-умјетничким истраживањима. Не постоји ни један историчар умјетности запослен у некој сродној институцији (Историјском институту, у ЦАНУ, на Универзитету) који би се професионално бавио само истраживањима у овој области. Колико ми је познато (уколико се нешто није измјенило у новије вријеме), ни на Културолошком факултету на Цетињу, ни на Наставничком факултету у Никшићу нема наставника, историчара умјетности из Црне Горе,

који би проучавали и држали предавања о црногорској умјетности. Чак не постоји ни сталешко удружење историчара умјетности које би могло докретати неке од актуелних научних проблема у овој области.

Шта онда постоји?

Од институција само музеји и галерије у многим градовима Црне Горе који запошљавају и историчаре умјетности као кустосе и организаторе изложби. Због јако ограничених материјалних могућности, те установе најчешће немају добро организоване и богате документационе центре — неке ни неопходни квалитетни умјетнички фонд — који би омогућавали студиозније истраживање развоја црногорске умјетности. Ипак, ангажујући и спољне сараднике и разне друштвене институције, ове установе су организовале низ студијских изложби које су много значиле за проучавање и популаризацију црногорске умјетности, нарочито када су их пратили нешто бољи каталози него што је код нас уобичајено. То су, на примјер, изложбе: Послијератна црногорска ликовна умјетност 1945 — 1970, Пола вијека црногорске умјетности, Црногорски пејзаж, Народна умјетност Црне Горе, Умјетност на тлу Црне Горе, Црногорски цртеж, и још неке, које су обишле многа мјеста у Европи и свијету у оквиру културне разmjене са појединим земљама. Најчешћи организатор били су Музеји—Цетиње. Организован је и низ ретроспективних, студиозних изложби појединих истакнутих стваралаца, са бољим каталозима. Све то много значи за сагледавање стваралачких домета у овој области али није битније утицало да се унаприједи друштвени однос према научним истраживањима у овој области.

Наиме, остваривање поменутих замисли у ствари је огроман ентузијастички напор појединаца, добровољан и самопријегоран, као што је и све што је написано о црногорској ликовној умјетности и, објављено било гдје, резултати индивидуалног залагања и сарадње старијих и млађих историчара умјетности Црне Горе који раде на разним пословима, мање или више блиским њиховим квалификацијама. Из таквих напора настале су и разне публикације које обрађују развој ликовних умјетности у Црној Гори. Ту се особито издваја као једино капитално дјело књига дра Павла Мијовића „Умјетничко благо Црне Горе“. Могуће ју је било издати само због његовог личног великог ангажмана и ефикасне сарадње двије издавачке куће. Значајни су и сепарати у појединим збирним дјелима, као у књизи „Црна Гора“ припремљеној за Недјељу црногорске културе у СССР-у, или у публикацијама које обрађују поједина раздобља умјетничког развоја на југословенским просторима у којима су наши историчари умјетности с муком партиципирали.

Објављена је само једна монографија, о сликару Вуку Радовићу, али и више каталога који су имали монографски карактер и пратили ретроспективне изложбе појединих умјетника: Петра Лубарде, Александра Пријића, Воја Станића, Бранка Филиповића

Фила, Николе Вујошевића и још неких. То су ипак скромне публикације са мало репродукција у боји и ни примаћи књигама које се издају у другим републикама. Посљедњих година, због тешке материјалне ситуације музеја и других установа културе које су се појављивале као организатори ових ретроспектива, нема ни оваквих изложби, ни оваквих каталога. Издат је само одличан каталог збирке Милице Сарић — Вукмановић и недавно публикација „Умјетничко благо Херцег-Новог“. Поменимо још и то да се и у монографијама појединих градова налазе и поглавља која обрађују умјетнички развој. Ваља истаћи у прилог пионирском залагању старијих и млађих историчара умјетности да је у Црној Гори веома развијена у средствима информисања ликовна критика. Сигурно је да ће то бити најзначајнији извор података и оцјена за сва каснија истраживања и синтезе о развоју и карактеристикама ликовне умјетности у нас.

Из свега досад истакнутог, што је више илустрација и нотирање стања него његово детаљно дефинисање, види се да и научно истраживање и популарисање ликовне умјетности почива на иницијативи, ентузијазму и упорности појединаца и њиховој сарадњи са оперативним културним институцијама. Организованог научног рада нема, нити услова за то. И неки скупови на којима су претресало стање у овој области били су у организацији друштвених и стручних организација и претресали, прије свега питања везана за текуће, практичне проблеме животне и стваралачке ситуације ликовних умјетника.

Истина је да је било истицања потребе да се напише књига о савременој црногорској умјетности, да се изда избор из ликовне критике, да се о најугледнијим умјетницима припреме монографије, али се све ломило на недостатку средстава, неспособљености издавача, недостатку упорности код покретача таквих идеја. Сводило се то у највећој мјери на притисак на поједине ауторе да напишу текстове. Али се тражило да обаве сав остали пратећи рад — обезбиједе избор и снимање дјела и био-библиографије и друго, што је по правилу немогуће ако нема институција на које би се такав рад ослонио. За тај припремни рад није било ни средстава да се ангажују адекватне институције у културним центрима ван ове републике, иако њихова помоћ не би могла бити савим задовољавајућа јер немају обавезу, ни потребу, да се широко баве нашим проблемима.

Шта би ваљало урадити да се стање промијени?

Бар нешто — хитно, и — много у будућности. При историјском институту ваљало би упослити и историчаре умјетности који би перманентно, прије свега, реконструисали и прикупљали документацију о историјском развоју у овој области и покретали научне програме који би, полазећи са те основе, концепирали свеукупну проучавања. Могли би се у ЦАНУ обезбиједити професионални рад у овој области и шире ангажовање. За ову запостављену област требало би посебно и у већем проценту обијезбе-

дити средства како би се ти музеји чешће појављивали као носиоци квалитетно амбициознијих акција. Било би неопходно на нивоу савремене стручности и квалитета оспособити један издавачки пункт, било при издавачким предузећима било при некој од помињаних институција, како би се конституисао један дугорочни програм издавачке дјелатности у овој области. Тај би пункт пружао помоћ и подстицао ауторе историјско-умјетничких студија, сакупио и издао постојећу недовољно доступну грађу из историје умјетности, растурену по новинама, часописима и каталогима. Ваљало би да тај пункт ангажује ауторе за писање монографија о појединим споменицима и умјетницима и да обезбједи добру фото-документацију, јер је илустративни материјал у оваквим књигама од примарног значаја као потврда изречених судова. Неопходно би било да и штампање таквих књига буде на свјетском нивоу, иначе ће оне бити и научно инфериорне и потпуно некомерцијалне.

Потребно је на одговарајућем нивоу формирати групу која ће конципирати и, кроз ширу јавну дискусију свих стручних и заинтересованих структура, утврдити програме наставе историје црногорске умјетности за одговарајуће универзитетске јединице. То би било од помоћи и за наставу историје умјетности на факултетима у другим републикама гдје се у оквиру предмета Историја умјетности народа Југославије, по правилу, не предаје и црногорска умјетност.

На крају, сврха овог текста није била да, у складу са строгим принципима писања научних реферата, обради материју која се, на жалост, још научно не прати, него, заправо, да непосредно укаже на стање у овој области и затражи помоћ и ангажовање овог цијењеног скупа да се таква ситуација измијени, да се умјетничка дјелатност која је највише афирмисала Црну Гору, нарочито у двадесетом вијеку, и научно проучава.